

**РІКА ЖИТТЯ.
ЧАСТИНА ДРУГА: ПОТІК.
ДО ПРОБЛЕМИ
ВОДОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМУ**

→ 3

**ХАРИТИНА
ПЕКАРЧУК:
КРИМСЬКА УКРАЇНКА
В ЛАВАХ АРМІЇ УНР**

→ 5

№ 42
щоп'ятниці
14.10.2016

КРИМСЬКА СВІТЛИЦЯ

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА
УКРАЇНСЬКА
ГАЗЕТА

www.svitlytsia.in.ua

ВІЗОВИЙ РЕЖИМ МІЖ УКРАЇНОЮ І РОСІЄЮ: КРИМСЬКИЙ КАМІНЬ СПОТИКАННЯ

На початку місяця спікер українського парламенту Андрій Парубій під час засідання погоджувальної ради порушив питання про необхідність введення візового режиму України з Росією, запропонувавши народним депутатам внести відповідний законопроект. Чергове озвучення подібної ініціативи викликало резонанс серед політиків, громадських діячів та правозахисників, які заговорили про потребу досягнути й передбачити всі можливі наслідки подібного рішення – зокрема, й ті, що можуть датися взнаки мешканцям окупованого Росією Криму, який ця країна вважає своєю територією. Так, члени Кримської правозахисної групи оприлюднили прохання обміркувати високу ймовірність симетричної відповіді з боку Росії, яка може посилити і без того чималу складність становища кримчан.

ТОЧКА ЗОРУ

СЕРГІЙ КОНАШЕВИЧ
4 жовтня в ефірі програми «Про політику» на «Еспресо.TV» колишній політв'язень Кремля Геннадій Афанасьєв припустив, що візовий режим між Україною і Росією змусить наших співгромадян оформлювати російську візу для їзду до Криму, визнаючи таким чином півострів частиною Росії. При цьому слід зауважити, що пункт «Приймаюча сторона» в російській візі, в разі зазначення в

ньому кримських реквізитів, може викликати питання в українських прикордонників і, відповідно, дати підстави оголосити зіпсованим закордонний паспорт із такою візою – як і з російськими відмітками контрольно-пропускних пунктів у Криму.
Свою точку зору з цього питання в коментарях для ЗМІ висловив і народний депутат ВР України, голова Меджлісу кримськотатарського народу Рефат Чубаров, який засвідчив прихильність до ідеї впровадження візового режиму з РФ, але уточ-

нив, що це має відбутися після обговорень і прорахування всіх наслідків для мешканців Криму. На додачу політик припустив, що одним із заходів з боку Росії в разі впровадження Україною візового режиму може бути примусове відбирання українських паспортів у кримчан, внаслідок чого вони опиняться відрізними від України.

Очевидно, в разі погодження зазначеного рішення перед кримчанами постало б чимало проблем. Так, наприклад, неясно, як потрапляли б на півострів ті громадяни України з кримською пропискою, які не оформлювали відмови від російського громадянства, але при цьому й не отримували російських паспортів, а також як з Криму виїжджали б особи в аналогічному становищі. До того ж теоретично могли б виникати ситуації, коли російські прикордонники не випускали б кримчан на материкову Україну без української візи в російському закордонному паспорті: при цьому подібну візу отримати було б неможливо навіть не через відсутність українських дипломатичних установ на окупованій території, а передусім через те, що такі установи на території Росії не працюють з документами, чинності яких Україна не визнає.

Тим часом у проурядовій фракції Блоку Петра Порошенка було прийнято рішення не голосувати за постанову про введення візового режиму з РФ. Про це в коментарі журналістам заявив її представник Олексій Гончаренко, зазначивши, що такі кроки потребують діалогу з урядом.

ШАНОВНІ ЧИТАЧІ І ПЕРЕДПЛАТНИКИ!

Повідомляємо вам, що ви вже зараз можете передплатити наше видання на 2017 рік. Вартість річної передплати – 153.28 грн.
Індекс: 90269.

Оформити передплату можна через Інтернет, для цього потрібно зайти на сайт ДП «Преса», де подана детальна інформація, а також у будь-якому відділенні «Укрпошти».

Передплачуйте газету «Кримська світлиця», підтримайте кримчан!

ІНТЕРВ'Ю

Наприкінці літа 2016 року стало чутно про сімферопольську «Таврію» материкового формату. Яким чином відбувся переїзд клубу, який стан справ зараз і які перспективи буття – про це та інше розповів в інтерв'ю нашій редакції віце-президент клубу сімферопольської відновлюваної «Таврії» Олег Комунар.

– Олега, що з молоддю, яка гуртувалася в Криму навколо «Таврії»? Як вони реагують на переїзд клубу?

– Щодо тих, хто тренувався в школі «Таврія», то ще коли не було зрозуміло, вийде в нас перевести клуб чи ні, вони зверталися, казали, що якби був клуб, – готові їхати займатися в якусь школу на материку. Дехто з батьків писав, що готовий був відправити дитину, якби ми тут, на материку, зі школою допомогли, з проживанням в якомусь спортивному інтернаті. Але в нас тоді нічого не було, клуб з'явився в нас тільки місяць як! Люди зверталися, але не було тоді ані ресурсів, ані взагалі нічого... Але одна з таких програм (хочеться мені її на своїй посаді запровадити) – допомагати таким людям, дітям виїжджати звідти, бо треба боротися за молоді уми. Сподіваюся, що, прочитавши це, люди звертатимуться до мене, я буду передавати це Куницину (Сергій Куницин – президент Федерації футболу Криму, – ред.), сам ці питання курирувати, будемо допомагати...

– ...От і ми будемо корисними прихильникам «Таврії»!

– Так, тим більше, сподіваюся, в нас буде дитяча спортивна школа в м. Берислав Херсонської області...

– З житлом проблеми вирішено?

– Поки що вони живуть і базуються в Залізнім Порту, на базі. Знову ж таки з базою допоміг небайдужий чоловік з Херсона. Клуб тримається на небайдужих людях, які нам допомагають, – нічого за це не беруть, зате дуже багато роблять для команди: Ізет Гданов дав автобус, херсонські підприємці надали базу, постачають продукти харчування, – й отак клуб в нас і тримається.

– Де ви плануєте поповнювати лави свого фан-клубу?

– Це хороше запитання, дійсно! Той ресурс, що ми зараз маємо, – він з «ультрас», які переїхали на материк. Але ми всі розкидані, багато хто на війні, хтось мешкає у Львові, хтось – у Києві, – важко всім водночас зібратися. І ось таке моє особливе бажання – хлопці його підтримують, – щоби діаспора (кримчани на материку, – ред.) згуртувалася навколо клубу. От, приміром, ми їздили нещодавно на Чернігівщину, у Плиски, – теж нам допомогли з транспортом, і поїхали навіть люди, які до цього – як Сергій Мо-

кренюк, приміром, – футболу не цікавилися, а з нами поїхали... Вельдар (Шукурджиев, – ред.) з нами був, до речі, теж. І хочеться, щоб кримчани, по-перше, згуртувалися, бо це потрібно. Бо чим швидше з'являться в клубу вболівальники, тим швидше ми знайдемо інвестора. Чим швидше ми знайдемо інвестора, тим швидше клуб підійметься на вищий якісний рівень, ніж він є зараз. А далі ми хочемо залучити місцеву, бериславську, молодь. Вважаю, що для багатьох з них, коли так справа піде, – життя круто зміниться! Вони ж такого ще наочно не бачили, – й якоюсь

ЗІБРАТИ РОЗКИДАНЕ, ЗГУРТУВАТИ НОВЕ

мірою їм з оцим навіть пощастило. Впевнений, їм це буде цікаво.

Головне – перші, «домашні», матчі, – показати, що ми є, що з нами весело! А там вони подивляться... Тим більше, що там і студент-

ська молодь є, кілька середніх спеціальних навчальних закладів, коледжів, – будемо робити афіші, будемо спілкуватися з керівництвом закладів, щоби ми там розміщували інформацію про матчі й таке інше. Сподіваюся, зробимо атрибутику – й на це знайдемо бюджет...

– А чи є зараз фінансовий план організації роботи клубу?

– Звісно. Керівництво зараз займається пошуком спонсорів, веде перемовини, навіть є позитивні – проміжні поки що – результати, все йде! Команда грає – це головне, нею займаються, е, слава Богу, за рахунок чого де грати й де жити, як їздити на матчі, – а паралельно йде процес вирішення питання інвестора.

– А це питання не порушувалося серед партнерів – серед інших фан-клубів українських?

– Так, але зараз взагалі погано з фінансами в будь-якого футбольного клубу. Ми не в конфлікті ні з ким, взагалі зараз фанатське перемир'я, бо йде війна. Це ще почалося з Майдану. Наразі в нас є друзі. Багато хто з хлопців, коли ми переїздили, підтримували нас, з різних міст, тим чи іншим чином, і зараз надають допомогу хлопцям, що на війні, ми спілкуємося.

– Ви говорите про те, що в Криму нема футбольного майбутнього?

– Там місцева Федерація має статус аматорської під патронатом УЄФА, тобто вона не належить ані Україні, ані Росії. Таким чином, всі гравці, які там грають, молоді, – їм нікуди рости, розвиватися...

– Але ж їх можуть купити?

– Молодь – так. Отже, якщо вони отримають російський паспорт, переїдуть кудись там на Кубань – але ж там таких своїх ще більше. А ті футболісти, які були «заграні» раніше за українські команди, їхні трансферні листи може передати, тобто «росіянами» їх зробити в футбольному сенсі, тільки Федерація футболу України. Федерація футболу України цього робити не буде. А в Криму футбол загнаний у глухий кут. Вони, що правда, розказують, що зараз от обрали нового голову УЄФА і зараз от нібито буде якийсь там статус... Але насправді ця інформація на тамтешніх розрахована, та і загалом там футбол нікому не цікавий. Свого часу матчі «Таврія» – «Севастополь» збирали повний стадіон, а от коли останній раз грали оте ТСК – СК ЧФ, як воно зараз називається, – на стадіон прийшло людей зо 200...

– Стосовно атрибутики «Таврії» – «ТСК», яку зареєстрували на півострові, – вона використовує логотипи повністю всі «таврійські», але...

– ...Трохи змінені. Вони прибрали цифру року заснування – 1958... Хочу сказати, там взагалі своя атмосфера: наскільки я знаю, вони навіть не вивішують російські прапори на своїх матчах – вивішують тільки прапори УЄФА та КФС. Росія їм забороняє, щоби не потрапити й у цій сфері під санкції... Тобто це нібито не під патронатом Росії. А заявити такий самий футбольний клуб «Таврія» їм зась, от вони й вдалися до такої схеми. Але я сподіваюся, трохи налагодиться в нас життя, – і ми зробимо так, щоби вони навіть покаліченого герба не використовували!

РОЗМОВЛЯВ
ІГОР СВІТЛИЧАНИН

АКТУАЛЬНО

У 1950 році рішення про будівництво каналу було ухвалено на найвищому рівні більшовицької влади. Воно було пов'язане з будівництвом Каховської гідроелектростанції, адже саме Каховське водосховище мало забезпечити рівень води для наповнення бодай Південно-Українського каналу.

ВАЛЕРІЙ ВЕРХОВСЬКИЙ

Цікаво, що перший проєкт виглядав суттєво інакшим. Зокрема, мала бути споруджена гребля на Молочній ріці в районі Мелітополя, сполучена з Південно-Українською гідросистемою. Навіть більше – на схемах та малюнках початку 1950-х років ми бачимо, що канал мав перетинати Сиваш, а не пролягати через Перекоп. Та, зрештою, все набуло вигляду, нам знайомого донині, здоровий глузд і необхідність економії взяли гору.

Будівництво його було оголошено всесоюзним та ударним. Ще й комсомольським. Близько десяти тисяч людей приїхали сюди з різних куточків Радянського Союзу. Але насамперед – з різних країв України.

Це означало не просто прорити рівчак у землі, щоб вода пішла собі в іншому напрямку. Втрати води становили спочатку 40%! Бетон не витримував, відбувалися аварії, довелося зміцнювати річище каналу, змінивши склад бетону, бо радянський бетон не витримував суворой кримської зими. Вдовж усього шляху, що ним тече вода по каналу, створена була мережа насосних станцій. Для регулювання рівня вод паралельно збудована мережа дренажних станцій. Адже коли в 1960-х роках солоні води вийшли на поверхню, гинули сади й виноградники.

Велику роль у розробці ідеї та проектуванні складного вузла гідротехнічних споруд відіграв Київський інститут гідрології та гідротехніки Академії наук України, який у ті роки тривалий час очолював академік Георгій Йосипович Сухомел. Кадри для масштабного проєкту перетворення природи «кував» Київський (що у 1959 році переїхав до Рівного) гідромеліоративний інститут.

Не будемо забувати й той факт, що до 1954 року зрошення водою з

Будівництво Північно-Кримського каналу

РІКА ЖИТТЯ. ЧАСТИНА ДРУГА: ПОТІК

Дніпра торкалося лише Херсонщини. Лише у складі України Крим нарешті отримав дніпровську воду. Передача Кримського півострова до складу УРСР – а точніше буде сказати про повернення, а не «подарунок» – відбулася не зненацька і не одноосібним рішенням генсека-«волюнтариста». Враховувалися чинники, насамперед, адміністративні та економічні (а в Радянському Союзі це було нерозривно пов'язане одне з одним). І канал став одним з таких чинників.

Хто ж будував канал?

Сотні тисяч людей було переселено з України, головним чином Західної, як тоді казали – у «добровільно-примусовому», а іноді й просто примусовому порядку. Саме вони, кинуті на сіру землю сухого степу, зуміли пустити тут своє коріння, і чужий край став для них рідним, зазеленів і розквітнув, залунав піснями.

Будівництву Каховської ГЕС присвячено фільм Олександра Довженка «Поєма про море». Сьогодні цей фільм уже не сприймається так однозначно, як тоді... Та все ж згадаймо, що люди будували це «море» і цей канал з надією на краще життя.

Українська РСР 1950-1960-х років... Дивлячись на цей період, ми можемо впасти у забуття зречення від усього, але... Сучасна Україна, та що проголосила на референдумі 1 грудня 1991 року Незалежність, формувалася саме тоді. Саме у цей час склалися вірші поетів, які згодом стануть дисидентами та героями України, а актори та режисери, які віднімуть знакові картини у 1970-х, вчилися та робили перші кроки у кінематографі. Національна ідентичність, хай і була обмежена догматичним «Україна наша радянська» (як назвав свою книжку Петро Шелест), але формувалася, як ніколи раніше. Визрівала та міцніла гордість за свою землю – від Карпат до Донбасу, за мову, культуру, традиції та досягнення у науці й техніці. Це все згодом і приведе народ до впевненого кроку вперед, до усвідомлення необхідності альтернативи перебуванню у великій імперії, до самостійності...

Більшість кримчан це, будемо щирими, мало обходило. Україна була для них однією з республік їхнього Союзу, а українська тотожність – чимось тимчасовим, незрозумілим і мало не ворожим. Кримчани любили розказувати страшилки про відвідини Львова, ніби

Георгій Йосипович Сухомел

ЛИШЕ У СКЛАДІ УКРАЇНИ КРИМ НАРЕШТІ ОТРИМАВ ДНІПРОВСЬКУ ВОДУ. ПЕРЕДАЧА КРИМСЬКОГО ПІВОСТРОВА ДО СКЛАДУ УРСР – А ТОЧНІШЕ БУДЕ СКАЗАТИ ПРО ПОВЕРНЕННЯ, А НЕ «ПОДАРУНОК» – ВІДБУЛАСЯ НЕ ЗЗЕНАЦЬКА І НЕ ОДНООСІБНИМ РІШЕННЯМ ГЕНСЕКА-«ВОЛЮНТАРИСТА». ВРАХОВУВАЛИСЯ ЧИННИКИ, НАСАМПЕРЕД, АДМІНІСТРАТИВНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ (А В РАДЯНСЬКОМУ СОЮЗІ ЦЕ БУЛО НЕРОЗРИВНО ПОВ'ЯЗАНЕ ОДНЕ З ОДНИМ). І КАНАЛ СТАВ ОДНИМ З ТАКИХ ЧИННИКІВ

це була інша країна. Втім, півмільйона українців, які не були зросійщені остаточно, котрі не пам'ятали «російського» Криму, не могли зникнути просто так, розчинившись у морі радянської людності.

Що дав канал Криму?

Це – найдовший у Європі канал. Понад чотири сотні кілометрів.

Канал, уявіть собі, брав у недавні часи чверть дніпровської води. Це – 85% води, яку споживало сільське господарство Криму. Левова частка йшла на вирощування рису, що став для нас, мешканців півострова, другим хлібом. Без зрошення неможливо було й подумати про заповнення рисових чеків водою. У чеки запускали рибу, щоосені, коли воду з чеків спускали, збирався ще один «врожай» – рибний.

Канал змінив лад життя у степовій частині півострова. Люди згадують: «Росли тільки полин та сакаул. А коли канал збудували, стали сіяти пшеницю, саджати плодові дерева».

Генеральний директор «Кримканалбуду» з 1963 до 1985 року Михайло Лабунець був родом з Чернігівщини. Канал став для нього справою життя. На схилі літ йому випало побачити занепад власного дітища. «Без Північно-Кримського каналу не буде Криму, не буде врожаїв, нормального водопостачання!» – каже він.

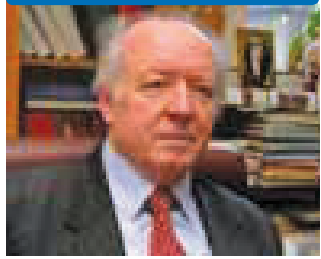
Канал значною мірою змінив «обличчя» кримського населення, воно стало не таким чужим Україні. Українська мова завжди лунала на півострові, бодай і негучно, час від часу сходячи майже нанівець. Але з каналом виникли цілі українськомовні села. Щоправда, жодної української освіти ніхто до часів Незалежності тут і не збирався запроваджувати. Однак українці в Криму лишилися й не відреклися власного коріння.

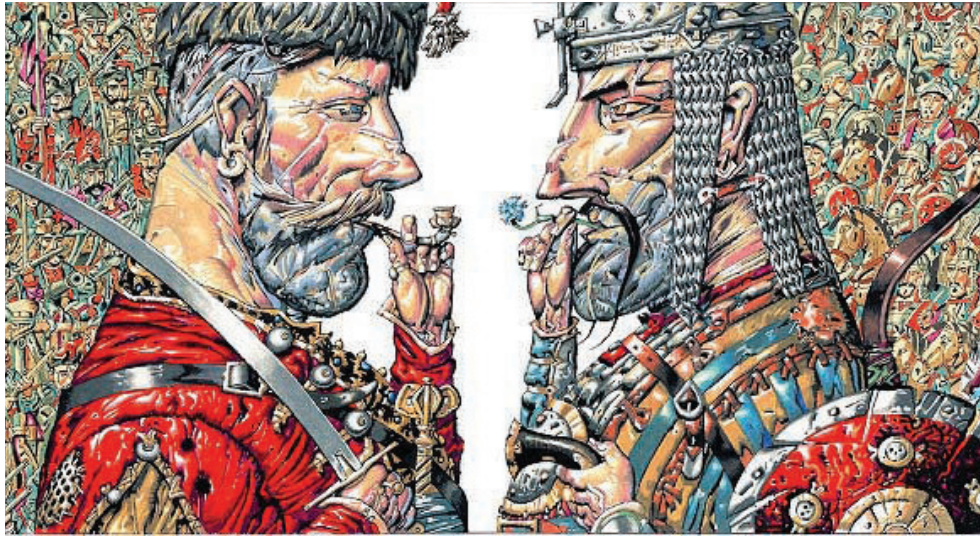
У ПОПЕРЕДНІХ ЧИСЛАХ ГАЗЕТИ МИ ВЖЕ ОЗНАЙОМИЛИ НАШИХ ЧИТАЧІВ З ОДНИМИ З НАЙДАВНІШИХ ЕТНОСІВ, ЩО НАСЕЛЯЮТЬ КРИМСЬКИЙ ПІВОСТРІВ: КАРАЇМАМИ, КРИМЧАКАМИ, ГРЕКАМИ, ВІРМЕНАМИ. НАСТАЛА ЧЕРГА Й КРИМСЬКИХ ТАТАР. ВРАХОВУЮЧИ ВСЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ, З ЯКОЮ ТРЕБА ПІДІЙТИ ДО РОЗГЛЯДУ ІСТОРІЇ САМЕ ЦЬОГО НАРОДУ, МИ ВДАЛИСЯ ДО ДОСЛІДЖЕНЬ ІСТОРИКІВ. ТОМУ ПРОПОНУЄМО НА ЧИТАЦЬКИЙ РОЗСУД ОДНЕ З ТАКИХ (ДЕЩО В СКОРОЧЕНОМУ ВИГЛЯДІ), ЩО БУЛО ОПУБЛІКОВАНО У ГАЗЕТІ «ДЕНЬ» ПІД РУБРИКОЮ «УКРАЇНА INCOGNITA», В ЯКОМУ ДУЖЕ ДОБРЕ ПОКАЗАНІ ДАВНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНЦІВ І КРИМСЬКИХ ТАТАР.

ФОРМУВАННЯ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ

ІСТОРІЯ

ЮРІЙ ЗАЙЦЕВ,
КАНДИДАТ ІСТОРИЧНИХ
НАУК, СТАРШИЙ НАУКОВИЙ
СПІВРОБІТНИК ІНСТИТУТУ
УКРАЇНОЗНАВСТВА
ІМ. І. КРИП'ЯКЕВИЧА
НАН УКРАЇНИ

Формування кримськотатарського народу розпочалося в XIII ст. внаслідок завоювання в 1239 р. степового Криму військами хана Батия й змішування половців – місцевого тюркомовного населення із монголо-татарами, які на той час вже прийняли іслам. У XIV ст. зусиллями хана Узбека й еміра Тамерлана іслам у Криму став державною релігією. Після розпаду Золотої Орди в 1443 р. виникло Кримське ханство – незалежна держава кримських татар. Розквітли національна культура, мистецтво, архітектура, писемність, система освіти, сформувалися побутові традиції. Водночас мусульманське населення Криму відзначалося високим рівнем віротерпимості. Так, Успенський собор біля Бахчисарая підтримували володарі ханату й поважали татари, у Кафі (нині Феодосія) існували 17 католицьких храмів і 2 монастирі з латинськими школами, були там також грецькі храми і монастирі, вірменські та руські церкви, єврейські та караїмські синагоги. Але в 1475 р. Османська імперія захопила південне узбережжя Криму, яке не перебувало у складі ханату, а хан Менглі-Гірей визнав себе со-

Неспровокована агресія армії та флоту «братньої» Росії в Криму під приводом захисту росіян від міфічних «бандерівців» укротре актуалізувала питання політичного статусу півострова, визначення правомірності претензій різних етносів, зокрема кримських татар, росіян чи українців, бути господарями цієї благодатної землі. Для з'ясування означеного питання доведеться здійснити екскурс у далеку й недавню історію краю. Історична ретроспектива засвідчує першість у згаданому трикутнику за кримськими татарами.

ТУРЕЦЬКИЙ МАНДРІВНИК ЕВЛІЯ ЧЕЛЕБІ, ПОСИЛАЮЧИСЬ НА ПЕРЕПИС НАСЕЛЕННЯ В 1666-1667 РР., ЗАСВІДЧИВ, ЩО У КРИМУ МУСУЛЬМАНИ НАЛІЧУВАЛИ 187 ТИС. ОСІБ, А ПРАВОСЛАВНІ – ВИХІДЦІ З УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ – 920 ТИС. НЕМУСУЛЬМАНСЬКІ ПІДДАНІ КРИМСЬКОГО ХАНА – ЄВРЕЇ, КАРАЇМИ, ВІРМЕНИ, ГРЕКИ – СТАНОВИЛИ 20 ТИС. ОСІБ

юзником Туреччини. Згодом це союзництво перетворилося у васальну залежність. У XVI-XVII ст. татари здійснювали часті набіги на українські землі Великого князівства Литовського та Польщі, відтак Крим перетворився в головного постачальника рабів для Османської імперії. Чимало полонених залишалися у Криму, з часом отримували волю, але на Русь не могли, а часто й не бажали повертатися. Українські козаки також робили постійні набіги на Кримське ханство, хоча були й союзницькі домовленості, зокрема між Богданом Хмельницьким та Іслам-Гіреєм III.

В окремі періоди історії відносини між кримськими татарами та українцями і загалом між християнами та мусульманами Криму й Османської імперії були не лише мирними, а й добросусідськими. Таку політику провадив на початку існування Кримського ханату

хан Хаджі-Гірей. Однак з кінця XV і протягом усього XVI ст. ці взаємини вкрай загострилися через постійні набіги кримських татар на українські землі, що завдало великої шкоди як населенню, так і економіці України. Хоча, майже за приказкою «нема лиха без добра», ця ситуація стимулювала появу українського козацтва – майбутнього соціально-політичного ядра ранньомодерної української нації.

Так, уже в 20-х роках XVII ст. кримський хан Шагін-Гірей за допомогою запорожців гетьмана Михайла Дорошенка намагався позбутися васальної залежності від Османської імперії. Натомість після розколу України в 1663 р. й зрадницької промосковської позиції гетьмана Лівобережжя Івана Брюховецького за допомогою кримських татар замислив об'єднати Україну гетьман Правобережжя Петро Дорошенко. Бажану допомогу він одержав, громив кілька разів поляків і захищався від московитів, але через внутрішні чвари, вміло використувані Москвою й Польщею, 1676 р. зрікся гетьманства.

Після знищення Москвою в 1775 р. Запорозької Січі чимало козаків перейшли у володіння Туреччини й за дозволом султана утворили Задунайську Січ.

Водночас існувала кримськотатарська діаспора на українських землях. Початок її формування сягає кінця XIII – першої половини XIV ст. Це були втікачі з Криму, котрі відмовилися приймати іслам, полонені внаслідок військових сутичок із литовцями і поляками, перебіжчики, частина кочівників. Вони осідали в Галичині, на Волині, Поділлі. Кримськотатарська колонія у Львові мала свою Татарську вулицю (існує донині), Татарську бра-

му в укріпленнях, мечеть, цвинтар. Подібні дільниці утворилися в Луцьку, Острозі, Дубні, Корці, Кам'янці (Подільському), Полонному, Старокостянтиніві, Немирові, Меджибожі, Ягільниці.

Уявлення про населення Кримського ханства як кочівників-грабіжників хибує на поверховість. Адже ханство складалося з двох частин: Дикого степу, заселеного войовничими ногайцями, які й становили основу ханського війська, та власне Криму з його переважно мирним народом – садівниками, землеробами, виноградарями, пастухами. Через Крим пролягали цивілізаційні шляхи між Сходом та Заходом, на його території існували грецькі й римські колонії, зокрема візантійські, від VI ст. тут були слов'янські поселення. Звідси на Київську Русь поширювалося християнство. На цю територію, вільну від гніту домінуючої релігії, економічного примусу, політичної цензури, всі народи, що його населяли, привносили здобутки цивілізації – культури, мистецтва, писемності, просвітництва, господарської діяльності. У Криму раніше, ніж у Європі, було відмінене рабство і ніколи не існувало кріпацтва. Кримські татари зберігали рівноправні стосунки між людьми, незалежно від походження, мови, віри, дотримувалися конфесійної, етнічної й культурної толерантності, цінували свободу та поважали гідність людини. Свобода сумління виявлялася навіть у тому, що не підлягали переслідуванню мусульмани, які приймали християнство, а хани будували й ремонтували церкви.

ДЖЕРЕЛО:
«УКРАЇНА INCOGNITA»,
ГАЗЕТА «ДЕНЬ»
[HTTP://INCOGNITA.
DAY.KIEV.UA/](http://incognita.day.kiev.ua/)

ХАРИТИНА ПЕКАРЧУК: КРИМСЬКА УКРАЇНКА В ЛАВАХ АРМІЇ УНР

ПОСТАТІ

«Вона родилася і виростала на соняшному Криму та його міццю наснажена...»

Харитина Пекарчук (уроджена Тіна Ізбицька) народилася 14 жовтня 1894 року, на козацьке свято Покрови, в Сімферополі. Походила зі зрусіфікованої польської родини. Дід по матері був польським повстанцем. Батьки, Антон і Марія, мали величезні сади довкола Сімферополя та чимало землі на материковій Україні. Батько помер рано. Матір наймала на тривалий термін молодь з Полтавщини, яка, шукаючи праці в поміщицьких маєтках, добиралася аж до самого кримського узбережжя, приносячи туди свій одяг, мову, пісні.

СЕРГІЙ КОНАШЕВИЧ

«Національна свідомість в сьогоднішньому розумінні тоді щойно прозябала, але емоційне почуття рідності та приналежності в кожного з них проявлялася динамічною спонтанністю. В нашій хаті їх завжди зустрічали як рідних і своїх»

Тіна, спостерігаючи за ними, підлітком відчувала себе частиною українського народу.

«Наша няня, українська селянка, була нашою постійною опікункою та в великій мірі виховницею. Весь час склад служби був у нашому домі український, тож українська мова була нам однаково рідна»

Згодом дівчина захопилася українським театром, відвідуючи вистави, попри заборони з боку керівництва гімназії. Діставши від дядька по матері «Кобзар» Шевченка, Тіна не лише сама вивчала його вірші, а й читала їх подругам у школі на перервах, маючи через це проблеми зі вчителями.

«Діяла емоція й спонтанна реакція так, що ми виростали з почуттям, що українська земля наша рідна, а тим самим її побут і мова. Усвідомлення про кривди, яких зазнала Україна, викликало в нас почуття обуреної справедливості, огірчення і бунту»

Одразу після революції 1917 року Тіна та ще кілька осіб заснували в місті «Просвіту», згодом організувавши український хор та аматорський театральний гурток, влаштовуючи літературні вечори, маючи українську частину в газеті.

«Громадське життя українців було тоді в нашому місті пасивне, майже ніяке, попри те, що українців було у Сімферополі немало. В одних не було зацікавлення до яких-небудь форм громадської активності. Старша інтелігенція, якій ще пам'яталася доба переслідування та репресій, боялася виявити себе, щоб не втратити праці та не бути караними»

У 1917 році в Сімферополі стояли три запасні полки, з якими активно взаємодіяла міська українська громада, зокрема «Просвіта». 17 травня близько 15 тисяч воїнів з різних частин пройшли з українськими прапорами головними вулицями міста.

«Цей день слід вважати й початком української військової формації у Криму. Юрій Воротов-Хвільинський провадив похід, а Юрій Тютюнник приймав парад. Обох їх пізніше знищили більшовики»

Коли батальйон вирушав на материк, Тіна приєдналася до нього як рядова.

«Цей запал уділився не тільки мені, а захопив всю українську гімназійну й студентську молодь Сімферополя, що вступала до війська»

1918 року Тіну викликали телеграмою додому через важку хворобу матері. В Сімферополі в той час стався більшовицький переворот, і вона мусила втікати.

«На початку січня 1918 року приїхав додому брат. Недовго тішилась ним матуся, бо старшину 17 січня вночі виступили проти більшовиків у Севастополі. 18 січня вранці севастопольські портові робітники і горстка матросів зайняли наше місто. Братова частина попала в більшовицьку засідку: врятувалась лиш мала горстка, і в тому числі й він. Для оборони нашого міста зостався тільки Кримський запасовий полк, що складався в більшості з татар...»

У Кременчуці вона потрапила до рук більшовиків: ті вимагали видати українців, яких вона знала в Сімферополі. Після визволення німецькими військами працювала в Єлисаветграді (зараз Дніпро) друкаркою в повітовій комендатурі.

Присягу на вірність гетьману Скоропадському скласти не захотіла. В листопаді 1918 року пішла до полку імені Івана Богуна, який сформували галичани та наддніпрянці. Спочатку мала псевдо «Степан Книшпенко», видаючи себе за хлоп-

ця, а потім звалася Тіною Книшпенко. Після відступу українських військ очолила сформований нею санітарний потяг. Приймаючи під свою опіку поранених та хворих на тиф, зрештою занедужала й сама, але продовжувала працю. Після хвороби в одному з боїв була легко поранена в ліву ногу, в іншому – в живіт, за три тижні з незагоєною раною повернувшись до полку. За участь у Зимовому поході була нагороджена жетоном ордена Залізного хреста, а потім – Хрестом Симона Петлюри.

У травні 1920 року Тіну тяжко контузило, після чого для неї «закінчилася служба Україні як вояка». В листопаді була інтернована, перебувала в таборах, займалася вишивкою. В кінці 1921 року втекла в Карпати до чоловіка, старшини Армії УНР Івана Пекарчука, з яким побралася ще 1919 року. Через його хворобу мусила тяжко заробляти на життя – пиляла дерева у горах, зимою пробиваючи дорогу в снігу. У червні 1922 року Харитина перейшла нелегально чеський кордон. 15 січня 1924 року була зарахована до Української господарської академії в Подебрадах без стипендії. У 1925 році лікарі виявили в неї туберкульоз легенів. У 1929 році Харитина Пекарчук переїхала до Польщі з чоловіком, де той отримав посаду інженера.

У 1939 році Друга світова війна принесла з собою нові поневіряння. В грудні 1941 року Харитина з чоловіком переїхала до Вінниці, за два роки разом із чоловіком була заарештована гестапо за зв'язки з партизанами, через брак доказів за кілька місяців їх обох звільнили. Далі – втеча на захід, блукання з табору в табір. В 1945 році опинилися в таборі Рейнгард у Новому Ульмі. Лікування, злидні, жодної можливості виїхати, хвороба чоловіка і його смерть у 1958 році.

На превеликий жаль, її щоденник, який писався в еміграції, зник разом з усіма фотографіями. В останні роки її життя журнал «Дороговказ» у Торонто надрукував її спогади під назвою «Моя служба Україні, як вояка».

Кримська українка польського походження Харитина Пекарчук відійшла у засвіти в 79-річному віці 11 березня 1973 року в будинку для людей похилого віку в Дорнштадті.

НА ОСОБЛИВУ УВАГУ В ЇЇ ЖИТТЄПИСІ ЗАСЛУГОВУЄ КРЕДО: «Я ГЕРОЇНЕЮ НЕ БУЛА, А РОБИЛА ВСЕ ТЕ, ЩО МЕНІ ПІДКАЗУВАВ МІЙ МОЛОДЕЧИЙ ЗАПАЛ І ЛЮБОВ ДО УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ»

Після монгольської навали 1240 року українські землі увійшли до держави Джучидів (Золотої Орди). Татарські князі стали дідиними володарями земель руських, від них правили в землях місцеві отамани, а баснаки, наїжджаючи, збирали дань від тих отаманів. Одним із найвідоміших воєначальників (темників) Золотої Орди із половецького роду Киятів був кримський емір Мамай (1335-1380). У серпні 1362 року він уклав військово-політичний союз із великим князем литовським Ольгердом, що дало змогу останньому перемогти ординських правителів під Синіми Водами. Далі війська Мамаєя спільно із литвинами боролися проти ординців і московитів та повністю визволили від них землі сучасної України.

ЄВГЕН БУКЕТ

ІСТОРИЧНА ПОСТАТЬ

Воевода Мамай Кият (1335, Солхат – 1380, Кафа) – воєначальник Золотої Орди з 1359 року, татарський темник з половецького роду.

Землі Північного Причорномор'я, Приазов'я і Криму з 1220-х років належали роду Кият. Прадід Мамаєя Тулук-Тимур був першим відомим правителем Криму з цього роду. Алібек, батько Мамаєя, був правителем Солхата (нині – Старий Крим) у 1356 році.

У цей час молодий Мамай став сановником при дворі хана Джанібєка. У 1359 році наступний хан Бердібек призначив його на посаду беклярбека – найвищу в Золотій Орді після ханської.

У 1361 році Мамай проголосив себе ханом Золотої Орди, що не було офіційно визнано, адже згідно з традицією тільки чингізид (нащадок Чингісхана) міг носити цей титул.

Тож після невдалої спроби захопити престол Мамаєй

ДО ДНЯ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

МАМАЙ. КРИМСЬКИЙ ЗАПОРОЖЕЦЬ

Мамаєв курган

підняв на повстання мешканців Подніпров'я. Наприкінці серпня 1362 року литовський князь Ольгерд і кримський емір Мамай уклали військово-політичний союз, спрямований проти представників династії Джучидів. Саме тоді військо Мамаєя захопило Азов, а військо Ольгерда розгромило монголо-татарських правителів під Синіми Водами. Після встановлення контролю над південною частиною Золотої Орди Мамай з усіма своїми силами рушив у Нижнє Поволжя, де знову втрутився в боротьбу за ординську столицю.

У 1380 році Мамай уклав договір із литовським князем Ягайлом. У цей час престол у Сараї зайняв Тохтамиш, який протягом року навів в Орді жорсткий порядок і повелів московському князю Дмитрію терміново відправити йому на допомогу військо, а сам вирушив йому назустріч. З іншого боку рухалися на з'єднання один з одним союзники Мамаєй і великий князь литовський Ягайло.

8 вересня 1380 року на Куликовому полі Мамай зустрівся з московським князем Дмитрієм. Сподіваючись самостійно розбити війська

Герб Глинських

останнього, Мамай почав сутички з ним. Дізнавшись про стрімке наближення Тохтамиша, щоб не опинитися в оточенні, повернув і пішов у степ. За два тижні військо Мамаєя зійшлося в герці з Тохтамишем на річці Калці (протікає на території сучасних Запорізької і Донецької областей), був розбитий і втік до Кафи.

Одна з версій про його загибель свідчить, що давні союзники – генуезці не впустили Мамаєя в Кафу, а дорогою в Солхат (Старий Крим) його убили підрозділи Тохтамиша. За іншою

версією, Мамай був убитий в Кафі, але знову ж таки посланцями Тохтамиша.

Поховали беклярбека Мамаєя з почестями. Так наказав хан. За однією версією – в селі Айвазовське (раніше Шейх-Мамаєй) Кіровського району АР Крим біля м. Феодосія. Могила (курган) знайшов відомий художник І. К. Айвазовський, що займався археологією. За іншою версією його могила – це пагорб Кемал-ата, поруч із містом Старий Крим.

А князь литовський Ягайло, який був союзником Мамаєя, але не встиг з'єднатися з ним, розгромив військо Дмитрія, що поверталось з Куликового поля, захопив московські обози і винищив усіх військових, включно з пораненими. Тохтамиш й собі за два роки після смерті Мамаєя захопив і спалив Московку. А 20 травня 1393 року надав ярлик королю польському Владиславу II Ягайлу, за яким завойовані ним землі руських князівств відходили до Литви.

Перший Кримський хан Гаджі Герая теж був васалом литвинів. Близько 1440 року кримськотатарська аристократія на чолі із знатними кланами Ширін і Барин звернулася до нового великого князя литовського Казимира Ягеллончика з проханням відпустити Гаджі Герая до Криму для того, щоб звести його на ханський престол. Казимир викликав Гаджі Герая з Ліди, де він мешкав у еміграції, до Києва, де останній зустрівся з бейськими посланцями, а потім в їхньому супроводі виїхав з Києва до Криму. Крім татарської свити, Гаджі Герая супроводжував литовський воєначальник Радзивілл. Кримські беї і мурзи на чолі з Тегене Ширіном присягнули Гаджі Герая як своєму правителю, а литовський маршалок Радзивілл затвердив його на ханському престолі від імені великого князя литовського Казимира Ягеллона. Проте вже син Гаджі Герая – Менлі Герая розірвав альянс з литвинами та 1478 року прийняв васалітет османів.

МАМАЙ-ГЛИНСЬКІ

Ось як про нащадків Мамаєя говорить литовський літопис: «І після Донського боїща Мамаєв син Мансур-Кият Князь возвів три міста: Глинськ, Полтаву та Глеченицю (Глиницю); діти ж Мансур-Киятові – менший син Скидер Князь поймав стадо коней і верблюдів і покочував у Перекопи, а старший син його Олекса Князь залишився на тих містах».

Створене Мансур-Киятом удільне князівство Мамаєв було формально незалежною державою протягом 12 років – з 1380 до 1392 року, поки Велике Князівство Литовське і Золота Орда на чолі з Тохтамишем ворогували. Князівство Мамаєв було між ними буферною зоною, хоча фактично від початку все ж залежало від Великого князівства Литовського.

1390 року в Києві митрополит Кипріян охрестив Олексу Мамаєя. Він отримав у хрещенні ім'я Олександр і титул князя Глинського. Першим в історичних джерелах із прізвиськом Глинський у 1398 році згадується син

Олекси-Олександра Іван Олександрович, який був одружений з дочкою князя Данила Острозького Анастасією.

Приклад Мамаїв-Глинських наслідували й інші родичі ординських ханів і темників, сотників і десятників. Вони вступали на службу до великих князів литовських. Їм надавали землі та титули. Так ординські групи осідали у Великому князівстві Литовському на правах земян та дрібної шляхти.

Поразка 12 серпня 1399 року військ Великого князівства Литовського на чолі з Вітовтом від армії Золотої Орди у битві на Ворсклі сплюндрувала землі князівства Мамаїв. Тільки в 1420-х роках Мамаї-Глинські повертаються у свої «дідичні» володіння.

Вотчина Глинських і в цей час зберігала багато рис самостійного князівства. Нащадки Олекси швидко прибрали до рук майже всю територію басейнів Ворскли і Сули, а також територію правобережжя: на берегах річки Тясмин, що біля Чигирини, річки Ташлик, що біля Сміли, а також річок Конилка та Гірський Тікич неподалік Умані. Вони стали най-

Кондауров К.В. Пейзаж. (Степовий Крим. Шейх-Мамай). 1917

більшими магнатами, зайняли ключові пости в урядовій адміністрації цих земель.

У XV столітті князів Мамаїв в офіційних литовських документах все частіше імену-

ють Глинськими. Але центр князівства Мамаїв у XV столітті перемістився до Черкас. У складі Великого князівства Литовського цю територію почали називати Черкаським староством.

До середини XVI століття більшість представників роду Глинських у своїх документах продовжують підписуватися прізвищем Мамай. Так, в Київському літописі згадується, що в першій чверті XVI століття воеводою Києва був Іван Львович Мамай (з князів Глинських). Богдан Федорович Глинський, воевода Черкас (1488-1495), теж використовував родове прізвище Мамай. В істо-

рії він відомий тим, що організував перші «черкаські прикордонні війська», які за традицією давнього князівства Мамаїв стали називати козацькими. На чолі з Богданом Мамаєм-Глинським черкаські козаки в 1493 році вперше на повний голос заявили про себе узяттям шойно збудованого кримськими татарами Очакова. Тоді ж було пограбовано московського посла Суботу, який їхав до Криму з Валахії. Кошові отамани цього війська – нащадки чи родичі Мамаїв: Вишневецькі, Ружинські, Острозькі, Косинські, Дашкевичі...

Територія князівства Мамаїв, очевидно, зберігала певну єдність аж до повстання 1508 року, коли група князів під керівництвом Михайла Глинського намагалася відокремити свої землі в окрему державу з військовою поміччю Великого князівства Московського та Кримського ханства. Хоча багато Глинських у повстанні участі не брали, але значна частина земель була конфіскована урядом або роздібнилася між непрямыми спадкоємцями. Так князівство Мамаїв, успадковане від перших Глинських, припинило існування. Але вважається, що його політична система і самоврядування збереглися в Війську Запорозькому.

КОЗАК МАМАЙ

Звідки з'явилася поширена на Наддніпрянщині картина «Козак Мамай» достеменно ніхто не знає. Воїн-бандурист міг виникнути як збірний образ жителя прикордонного князівства Мамаїв («мамаями»), можливо, й називали жителів цього князівства). Але більш імовірно, що культ предка – засновника козацтва Мамає – поширили на Північному Причорномор'ї саме його нащадки – князі Глинські.

Козак Мамай став настільки символічною фігурою для українського народу, що коли спалахували повстання, обов'язково з'являвся Мамай. Серед гайдамаків у різний час було три отамани, які мали прізвище або псевдонім Мамай. З'явився «отаман Мамай» – Яків Щириця – на Черкащині під час визвольних змагань 1917-1921 рр. І сьогодні в лавах АТО є бійці, які користуються цим сакральним для кожного українця іменем.

ПРО КАРТИНУ

«Козак Мамай» – народна картина, що надзвичайно популярна в українського народу. «Мамаїв» у давнину малювали на стінах, дверях, віконницях, лутках, скринях, вуликах, посуді, полотні, дереві, папері. Збереглося близько ста подібних творів XVIII – першої половини XIX ст.; найдавніший датується початком XVIII ст., проте чимало дослідників вважають, що існували вони і в XVII ст., і раніше.

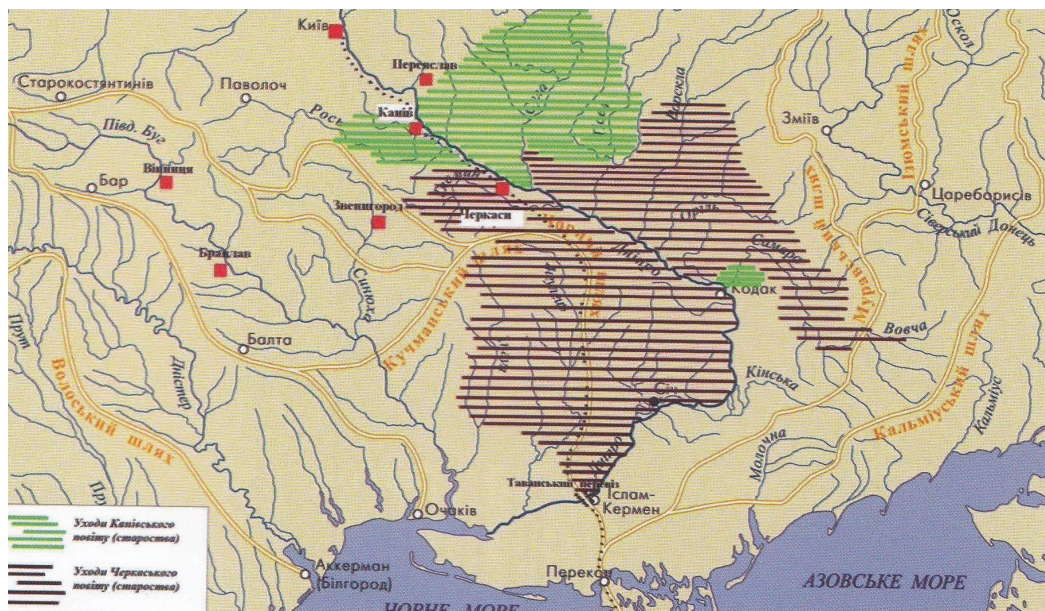
У цих картинах збережено пластичний канон, який полягає в тому, що козак сидить на землі, підігвавши ноги «по-східному» («по-турецьки») у степу під дубом, на гілках якого розвішано (або лежить поряд) амуніцію, – рушницю, шаблю, лук, стріли, пістоль, порохівницю, сумку, посуд; палить «люльку-бурульку» та грає на «бандурі подорожній» (чи кобзі); зазвичай, одягнений у жупан або кожух, сорочку, шаровари, чоботи-сап'янці; позаду – баский кінь, прив'язаний до списа, застромленого у землю. Є картини, на яких козак не грає на бандурі, а тримає руки на грудях у характерному жесті.

Часто народні митці копіювали старі зразки, взявши їх за основу, вносили нові деталі, що зближує картини «Козака Мамає» із класичним іконописом. Феноменальна популярність цих творів на всій етнічній території України (особливо на землях Гетьманщини, Запорозжя, а також на Правобережній Київщині та Черкащині), зокрема і в поселенцях Дону, Кубані, Сибіру і Далекого Сходу, вказує на заковану важливу для української душі інформацію, що переда-

ють від покоління до покоління, визначаючи засадничі риси національного характеру. На картинах трапляються прізвиська козацьких ватажків – Максим Залізник, Семен Палій, Нечай, кошовий Харко, Сава Чалий; набагато частіше це ім'я виступає як збірне, характерно-типове: Іван Васильович Кутувий, Гордій Велегура, козак Бардадим, козак Шарпило, древній запорожець, козак Боняк, Хома. Ще частіше козак безіменний – запорожець, кримський запорожець, запорозький кошовий, козак – душа правдивая, козак-сіромаха. На багатьох картинах є віршовані написи, часто значні за обсягом, у яких козак звертається до глядача або роздумує над життям. У них серйозні мотиви химерним чином поєднані з гумором, а то й самоіронією, суттєво доповнюють образ. Донині дискутують стосовно походження композиційного канону картини. Сидяча поза козака (зі схрещеними ногами) має аналоги в мистецтві народів Південної, Східної і Центральної Азії (Туреччина, Іран, Монголія, Тибет, Індія, Японія), котрі сповідують іслам, буддизм та індуїзм. На нашу ж думку, ця композиція не запозичена, а має автохтонне походження. Образ козака Мамає є узагальненим символом української історії, образом легендарного предка козаків. У цьому образі відбулася народна канонізація козацтва: картини із зображенням козака-бандуриста висіли в помешканнях на найпочеснішому місці, нерідко поруч з іконами.

За «Енциклопедією сучасної України»

ОСЬ ЯК ПРО НАЩАДКІВ МАМАЯ ГОВОРІТЬ ЛИТОВСЬКИЙ ЛІТОПИС: «І ПІСЛЯ ДОНСЬКОГО ПОБОЇЩА МАМАЇВ СИН МАНСУР-КИЯТ КНЯЗЬ ВОЗВІВ ТРИ МІСТА: ГЛИНСЬК, ПОЛТАВУ ТА ГЛЕЧЕНИЦЮ (ГЛИНИЦЮ); ДІТИ Ж МАНСУР-КИЯТОВІ – МЕНШИЙ СИН СКИДЕР КНЯЗЬ ПОЙМАВ СТАДО КОНЕЙ І ВЕРБЛЮДІВ І ПОКОЧУВАВ У ПЕРЕКОПИ, А СТАРШИЙ СИН ЙОГО ОЛЕКСА КНЯЗЬ ЗАЛИШИВСЯ НА ТИХ МІСТАХ»

Території промислових угодів населення Черкаського та Канівського староств

КНИГА ПІД ЗНАКОМ КРИМУ (З НАВЧАЛЬНОГО ПОСІБНИКА С. КОЧЕРГИ)

ПОЛІТ МЕВИ

ХРИСТЯ ОЛЕКСІЇВНА
АЛЧЕВСЬКА
(1882 – 1931)

Мевою (тобто чайкою) Х. Алчевську назвала О. Кобилянська. Для талановитого прозаїка з Буковини О. Кобилянської творчість її молодшої посестри асоціювалася насамперед із безмежним морським простором, якого їй так і не довелося побачити. Цьому сприяло, мабуть, і те, що перший лист від Х. Алчевської разом із її світлиною вона отримала із загадкової Ялти, яку уявляла з творів і листів своєї подруги Лесі Українки.

Справді, Південний берег Криму для Х. Алчевської став її другою домівкою, оскільки тут, у Кікенеїзі, розташувалася дача її родини, а пізніше вона неодноразово приїжджала в Алушту до сестри. Саме тут, можливо, талант поетеси, яка водночас кохалася й в образотворчому мистецтві, набув характерних рис індивідуального творчого стилю, самобутності, що дозволило їй не загубитися серед інших літераторів і посісти своє місце в історії українського письменства.

Щоб осмислити постать Х. Алчевської, необхідно ближче познайомитися з її родиною. Сім'я Алчевських залишила помітний слід у вітчизняній історії, причому в найрізноманітніших галузях суспільного розвитку: в економіці, культурі, освіті, мистецтві. Головою сім'ї був О. Алчевський – людина-самородок, він зумів зробити стрімку кар'єру від власника маленької бакалійної лавки до відомого промисловця й банкіра.

Його дружина зробила не менш стрімку кар'єру в сфері на-

родної освіти. Х. Алчевська (до заміжжя – Х. Журавльова) під впливом чоловіка захопилася народницьким рухом й українським фільством. Вона поставила собі за мету за його допомогою поширювати освіту серед простого народу, і відкривала школи там, де виникали рудники чоловіка. 1862 року заснувала в Харкові недільну школу для дорослих.

У сім'ї Алчевських народилося четверо синів і двоє доньок. Особливо любили у родині молодшу дочку. Вона народилася 1882 року в Харкові. Мати віддала їй не тільки своє ім'я, але й усю душу. Після закінчення Харківської жіночої гімназії в 1900-1902 роках Х. Алчевська навчалася на Вищих педагогічних курсах у Парижі. Здавалося, перед улюбленицею заможної родини, обдарованою всілякими талантами, стелиться легка стежина до блискучого життя. Але за прикладом матері вона вбачала своє покликання в тому, щоб «сіяти розумне, добре, вічне», а після смерті батька змушена була думати й про реальний заробіток. Переважно викладала французьку мову в

«МОЄ ІМ'Я З ЛІТЕРАТУРИ ВЖЕ НЕ ВИКИНУТИ НІЯК», – ПИСАЛА НА СХИЛІ ЛІТ Х. АЛЧЕВСЬКА. І НЕ ПОМИЛИЛАСЯ. ПІСЛЯ ПЕРШИХ ЛІТЕРАТУРНИХ СПРОБ УЖЕ МИНУЛО ПОНАД СТОЛІТТЯ, АЛЕ ЇЇ ВІРШІ Й ДОСІ НЕ ВТРАТИЛИ ЧАРУ ЮНИХ ВРАЖЕНЬ, ЗАКОХАНОСТІ В БАРВИСТИЙ СВІТ

Харківській гімназії. Як і мама, вирізнялася демократичними поглядами в педагогіці, через що мала службові конфлікти, хоча від політики насправді була далекою.

Х. Алчевська створила свій світ, де найважливіше місце посідала література. Схильність до поезії дівчинка проявила з дитинства, в юності писала виключно російською, каталізатором до творчості, ймовірно, слу-

гував той факт, що Алчевські по лінії матері були далекими родичами О. Блока. Однак на зламі XIX і XX століть її захоплення українським письменством і знайомство з деякими літераторами спонукало юну Х. Алчевську спробувати свої сили в українськомовній поезії.

Водночас Х. Алчевська впевнено опанувала й інші жанри літератури. Залишила слід у лірико-психологічній прозі, драматургії. Активно працювала як перекладач, збагачуючи українську літературу кращими зразками російської і французької літератури.

Неодноразово поетеса разом із матір'ю приїздила в Крим, зупинялися в ялтинських готелях, зокрема в найфешенебельнішому з них – «Росія». Але частіше споглядала кримську природу в Кікенеїзі, де 1886 року придбав землю її старший брат.

Талант Х. Алчевської найповніше розкрився в ліричному краєвиді. Насамперед, поетеса була вірна південному пейзажу. Чільне місце в мотивах її пожіночому ніжних віршів-акварелей належить Південному берегу Криму, який вона часто подає немов із висоти польоту меві. Майже в кожному з дванадцяти її збірників простежуємо південнокримські мотиви, деколи вказано місце створення віршів. На думку Л. Грузинської, кримські вірші поетеси дають підстави зарахувати її до нечисленних майстрів-мариністів.

Тонко й граційно зображає поетеса морський пейзаж у вірші «М. Коцюбинському», хоча незаперечно й вторинність цього твору – це своєрідна інтерпретація оповідання, написаного відомим українським прозаїком. У третій збірці Х. Алчевської «Пісня життя» привертає увагу поезія «На чужині», в якій протиставляється південна природа й сердечна туга, викликана роздумами про

долю України. У четвертій збірці «Вишневий цвіт» (1912) переважають вірші, де кримський живопис підпорядкований громадянським мотивам. Однак пейзаж набуває майстерності, пожіночому мереживним стає образ чайки, до якого часто вдається поетеса.

Кримські мотиви домінують у збірці 1914 року, де опубліковано такі поезії, як-от: «Пісні серця і просторів», «Пісня грека», «Ніч в Партеніті» (ще одна версія теми «Іфігенія в Тавриді»), «Хмарка», «Ніч і серце», «Мелодія», «Ми ухмилки ясні сонця?», «Пісня німфи», «Південна казка», «Кримська ніч». Свіжістю образів й елегантністю відзначається поезія «В Масандрі (зимою)», яку можна вважати однією з кращих українських поезій про Ялту.

У збірці «Встань, сонце» (1916) центральне місце належить циклу «Intermezzo», фінал якого складають кримські фрески зі східним колоритом, що є стилізацією мотивів М. Коцюбинського.

Х. Алчевська намагалася по своєму показати вузьку смугу узбережжя «богоданного краю», який уже встигли майстерно описати Леся Українка й О. Олесь у поезії, М. Коцюбинський у прозі. Їй вдалося поповнити скарбницю кримських пейзажів української літератури. Над Чорним морем минали чи не найкращі дні життя поетеси Х. Алчевської. Але й тут, споглядаючи морську далечинь, вона не забувала в медитаціях про долю рідної України. Подумки піднімаючись мевною над блакитним плесом, вона черпала в польоті на снагу й віру в завтрашній день батьківської землі...

ПУБЛІКУЄТЬСЯ
ЗІ СКОРОЧЕННЯМИ,
ПОВНИЙ ВАРІАНТ СТАТТІ
НА САЙТІ EDUCRIMEA/
ОСВІТА ДЛЯ КРИМУ

У НАСТУПНОМУ ЧИСЛІ «КРИМСЬКОЇ СВІТЛИЦІ»

«Українська православна церква Київського патріархату як осередок українського національно-культурного та духовного життя у Криму зазнає політичних переслідувань, що ведуть до повного знищення української громади», – заявив архієпископ Сімферопольський і Кримський УПЦ КП Климент під час виступу в Страсбурзі на осінній пленарній сесії ПАРЄ, що відбулася 10-14 жовтня 2016 року. Висвітлення події – на сторінках нашого часопису.

ГАЗЕТА «КРИМСЬКА
СВІТЛИЦЯ»

Всеукраїнська літературно-публіцистична та мистецька газета
Виходить із 31 грудня 1992 року
Свідоцтво про реєстрацію КВ
№12042-913ПР від 30.11.2006 р.

Засновники

Міністерство культури України
Всеукраїнське товариство
«Просвіта» імені Тараса Шевченка
ДП «Національне газетно-журнальне видавництво»

Адреса редакції
03040, м. Київ,
вул. Васильківська, 1;
тел.: +38 (044) 498-23-65

Видавець

Національне
газетно-журнальне
видавництво

Генеральний директор

Андрій ШЕКУН

Головний редактор

Віктор Мерджинський

Дизайн та верстка

Марк Канарський,
Оксана Кочергіна

Поліграфічний комбінат

ТОВ «Тіпографія «Від "А" до "Я"»
м. Київ, вул. Колекторна, 38/40
тел.: (044) 563-18-04, 562-28-51
Розповсюдження і реклама
тел.: +38 (044) 498-23-64

Редакція не публікує колективні
листи та звернення
Публікуючи проблемні матеріали,
редакція, окрім спеціально
обумовлених випадків, подає лише
авторський погляд.
Передрук і відтворення текстових
та ілюстраційних матеріалів
«Кримської світлиці» – тільки
з письмового дозволу редакції.

Передплата на газету

Передплатна ціна на 2016 р.:
1 місяць – 14,44 грн.;
півріччя – 86,64 грн.

У передплатній ціні враховано
вартість доставки до вашої
поштової скриньки і вартість
оформлення абонементу.

Передплатний індекс

90269

Наклад 1000 прим.
Ціна договірною

42

4 820157 940020